

**ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ
МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ МУХАНДИСЛАРИ ИНСТИТУТИ МТУ**

«ЭКОЛОГИЯ ВА ҲУҚУҚ» ФАКУЛЬТЕТИНИНГ

«ГУМАНИТАР ФАНЛАР» КАФЕДРАСИ

Бахтигул Мамадаминова

**МАЪРУЗА ВА СЕМИНАР МАШҒУЛОТЛАРИГА ТАЙЁРГАРЛИК
КЎРИШ ВА УЛАРНИ ЎТКАЗИШ**

Методик кўрсатма

Тошкент - 2023

МАЪРУЗА ВА СЕМИНАР МАШҒУЛОТЛАРИГА ТАЙЁРГАРЛИК КЎРИШ ВА УЛАРНИ ЎТКАЗИШ

РЕЖА:

- 5.1. Маъруза машғулотлари ва унинг вазифаси
- 5.2. Маъруза турлари
- 5.3. Семинар машғулотлари ва уларни ўтказиш усуллари

5.1. Маъруза (лот. Lectio дан) ўқитувчи (маърузачи) томонидан ўқув материални қоида тарихида, назарий характерга эга бўлган тизимли, изчил, монологик оғзаки нутқдир. Ўқитишнинг ташкилий шаклларида бири ва ўқитиш услубларида бири сифатида маъруза олий ўқув юртлири учун анъанавий бўлиб, у ерда ўқув дастурининг кўплаб фанлари бўйича курслар шакллантирилади.

Маърузанинг дидактик мақсадлари:

янги билимларни етказиш, мавжуд билимларни тизимлаштириш ва умумлаштириш, уларнинг асосида мафкуравий қарашлар, эътиқодлар, дунёқарашни шакллантириш, билим ва касбий маҳоратни ривожлантириш.

Умумий тузилиш асослари

мустақил иш учун тавсия этилган адабиётни, мавзуни, режани шакллантириш, сўнгра режага қатъий риоя қилиш.

Маърузага қўйиладиган асосий талаблар:

- тақдим этилган маълумотларнинг юқори илмий даражаси, одатда дунёқараш қийматига эга;
- тизимлаштирилган ва услубий равишда ишлаб чиқилган замонавий илмий маълумотларнинг сезиларли миқдори;
- берилган баёнотларнинг далилангани ва асослангани ;
- етарли миқдордаги ишончли фактлар, мисоллар, матнлар ва хужжатлар;
- тингловчиларнинг фикрларини фаоллаштириш, муҳокама қилинган муаммолар бўйича мустақил ишлаш учун саволларни шакллантириш;

- қўйилган муаммоларни ҳал қилишда турли хил қарашларни таҳлил қилиш;

- асосий ғоя ва қоидаларни хулосалаш;

- янги атамаларни, шунингдек, номларни аниқлаштириш;

- ўқувчиларга тинглаш, тушуниш ва қисқача маълумот ёзиш имкониятини бериш;

- тингловчилар билан педагогик алоқани ўрнатиш қобилияти, дидактик материаллар ва техник воситалардан фойдаланиш;

- асосий материаллардан фойдаланиш - матн, конспект, блок-схема, жадваллари, чизмалар, жадваллар, графикалар

Маърузанинг вазифалари

- ахборот (керакли маълумотларни тақдим этади);
- рағбатлантирувчи (хабар мавзусига қизиқиш уйғотади);
- тарбиявий - ривожлантирувчи (турли хил ҳодисаларни баҳолайди, ақлий фаолиятини фаоллаштиради);
- йўналтирувчи (муаммолар, адабий манбалар ҳақида тасаввурга эга бўлишга ёрдам беради);
- тушунтириб берувчи (илмий тушунчалар базасини шакллантиради);
- ишонтирувчи (тасдиқлайди, далиллар келтиради).

Кўпинча маърузалар ўқитишнинг ягона усули ҳам бўлиши мумкин. Масалан, агар ушбу мавзу бўйича дарсликлар бўлмаса. Маъруза ўрганилаётган фан соҳасининг асосий тушунчалари ва муаммоларини очиқ беришга, талабаларга мавзунинг моҳияти тўғрисида тушунча беришга, бошқа турдош фанлар билан алоқаларини намоён қилишга имкон беради.

5.2. Маъруза турлари:

- Кириш;
- Ахборот;
- Шарҳли;
- Белгиланган;
- Якуний

Муаммоли маъруза - саволлар билан, муаммони баён қилиш билан бошланади, уни материални тақдим этиш жараёнида ҳал қилиш керак. Муаммоли масалаларнинг муаммосиз масалалардан фарқи шундаки, уларда яширинган муаммо бир хил турдаги ечимни талаб қилмайди, яъни ўтган тажрибада тайёр ечим схемаси мавжуд эмас.

Бинар маъруза - бу иккита ўқитувчининг битта мавзуда маъруза ўқиши ва муаммоли равишда ҳам ташкил этилган материаллар билан, ҳам тингловчилар билан ўзаро олиб борилган фаолиятдир. Ўқитувчилар аудиторияга муаммо ташлашади ва бу муаммоли вазият таҳлил қилинади, фаразлар илгари сурилади, уларни рад этиш ёки исботлаш, вужудга келаётган зиддиятларнинг ечими изланади.

Хатолари бор маъруза (маъруза - провокация)- ўқув материалининг энг қийин, асосий жойларини ўзлаштириш учун маърузада ўқитувчи томонидан режалаштирилган хатоларни аниқлаш ва таҳлил қилиш орқали талабаларнинг маълумот билан ишлаш қобилиятини ривожлантиришни назарда тутадиган интерфаол ўқитиш технологияси.

Маъруза - визуализация - бу материални техник ўқув воситаларидан (аудио ва / ёки видео жиҳозлардан) фойдаланган ҳолда тақдим қилиш.

Маъруза - пресс конференция - маърузани ўтказишнинг ушбу формати матбуот анжуманларини ўтказиш шаклига яқин. Ўқитувчи маъруза мавзусини эълон қилади ва талабалардан унга ёзма равишда ушбу мавзу бўйича саволлар беришини сўрайди. Ҳар бир талаба икки ёки уч дақиқа ичида энг қизиқарли саволларни тузиши, ёзиши ва ўқитувчига топшириши керак.

5.3. Семинарлар таълим шакли сифатида қадимги даврлардан бошланган узоқ тарихга эга. "Семинар" сўзининг ўзи латинча "*seminarium*" – кўчат экиладиган майдон маъносида бўлиб, талабалар онгида "униб чиқадиган" билимларни кўпайтириш ва чуқурлаштириш учун "уруғларни экиш" функциялари билан боғлиқ. Семинарлар қадимги юнон ва рим мактабларида мунозара, талабалар чиқишлари, шарҳлар ва ўқитувчилар хулосалари сифатида ўтказилган.

Семинар - бу ўқув машғулотларини ташкил этиш шакли, унда ўқув босқичида талабалар томонидан ўқув адабиётлари ва бошқа дидактик воситалар билан бир қаторда саволлар, муаммолар ва топшириқлар бўйича мустақил иш олиб боришади ва семинар давомида талабалар фаол мунозаралар, дискуссиялар олиб бориб, ўқитувчи раҳбарлигида умумлаштирувчи хулосалар қилишади.

Семинарнинг асосий вазифаси когнитив функциядир. Агар дарс яхши тайёрланган бўлса, семинарда аниқ муаммоларни муҳокама қилиш жараёнида янги жиҳатлар пайдо бўлади, асослаш чуқурлашади, илгари талабалар эътиборини жалб қилмаган таклифлар илгари сурилади. Ҳатто билимларни чуқурлаштиришнинг ўзи, фикрнинг ҳаракати биринчи даража моҳиятидан иккинчи даража моҳиятига қадар талабаларнинг билимларига янада мазмунли жиҳат беради, уларни юқори даражага кўтаради.

Семинар турлари:

университетларда семинарларнинг уч хил тури мавжуд:

- 1) просеминар;
- 2) семинар;
- 3) илмий тараққиётни ривожлантиришга йўналтирилган, фаннинг индивидуал муаммоларига бағишланган махсус тадқиқот типига семинар.

Просеминар - бу биринчи курсларда семинарга тайёргарлик дарси. Мақсад: талабаларни мустақил ишнинг ўзига хос хусусиятлари, адабиётлар, дастлабки манбалар, улар билан ишлаш усуллари билан таништириш. Тажриба шуни кўрсатадики, биринчи курс талабалари бир нечта манбалар билан ишлашни билишмайди ва тавсия этилган адабиётлар рўйхатини ўқиб чиқиб, керакли материални танлаш, иложи борича синтез қилиш ва мавзуга мувофиқ тақдим этиш кўникмаларига эга эмас. Шу сабабли, адабиёт билан ишлаш, материални ижодий равишда қайта ишлаш кўникмаларини ривожлантиришга, семинарга нотўғри тайёргарлик билан ривожланаётган илмий муаммоларни ҳал қилишда компиляция ёндашувига йўл қўймасликка алоҳида эътибор қаратиш лозим. Просеминарда ишлашнинг иккинчи босқичи

- айрим мавзулар бўйича эссе тайёрлаш, ўқиш ва раҳбарнинг хулосаси билан просеминар иштирокчилари билан муҳокама қилиш.

Семинар дарсининг шакллари:

- суҳбат;
- марузалар ва тезисларни муҳокама қилиш;
- семинар-диспут;
- матбуот анжумани;
- шарҳланган ўқиш;
- мустақил фикрлаш машқлари, ёзма (тест) иш;
- семинар-коллоквиум ва бошқалар.

Семинар - суҳбат - батафсил суҳбат таълим олувчиларни дарс режасининг ҳар бир масаласи бўйича ҳамма учун тавсия этилган мажбурий ва кўшимча адабиётларнинг ягона рўйхати билан тайёрлашни ўз ичига олади; талабаларнинг чиқишлари (уларнинг илтимосига биноан ёки ўқитувчи талабига кўра).

Семинар - диспут - гуруҳда ёки оқимдаги семинар-мунозаранинг бир қатор афзалликлари бор. Мунтазам семинарнинг элементи сифатида муаммоли вазият ўқитувчи томонидан дарс давомида вужудга келтирилиши ёки олдиндан режалаштириши мумкин. Полемика баъзан ўз-ўзидан пайдо бўлади. Полемика жараёнида талабалар ўзларининг топқирлигини, ақлий реакциясининг тезлигини шакллантиради ва энг муҳими, баҳсда ҳимоя қилинган дунёқараш чуқур шахсий қараш сифатида ривожланади.

Семинар - пресс-конференция - семинар режасининг барча бандлари бўйича ўқитувчи талабларга (бир ёки бир нечтасига) қисқа маърузалар тайёрлашни буюради. Кейинги дарсда, биринчи савол бўйича маърузачига сўз беради. Кейин ҳар бир талаба унга маъруза мавзуси бўйича биттадан савол беришга мажбурдир. Саволлар ва жавоблар семинарнинг марказини ташкил қилади.

Семинар - викторина - викторина ўқувчилар атамалар, ҳодисалар, жараёнлар, муаммоларни ҳал қилиш усуллари, қонунлари, меъёрлари,

қоидалари, саналари, исмлари, географик маълумотлари тўғрисида билим ва тушунчаларни намоёиш етиши учун ташкил қилинади. Саволлар талабаларга олдиндан тарқатилиши ёки сир тутилиши мумкин.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ:

1. Маърузани фаоллаштириш, қизиқарли ва самарали ўтказиш учун нималар қилиш керак?
2. Анъанавий маъруза дarsi ва интерфаол маъруза дarsi ўртасидаги фарқларни аниқланг.
3. Маъруза турларини таснифланг.
4. Маъруза ва семинар машғулотларининг дарс жараёнини фаоллаштиришдаги ўрни.
5. Семинар машғулотларининг ўзига хос хусусиятлари нимада?
6. Семинар турларини таснифланг ва таълим сифатини оширишда қайси бири мақбул эканлигини асосланг.

